

ВСТУП

Коллективна монографія є підсумком виконання наукової теми «Релігія в контексті соціокультурних трансформацій України у першій чверті ХХІ ст.» (реєстраційний номер 0108U009102), яку співробітники Відділення релігієзнавства ІФ НАНУ завершили у 2008 році.

Автори книги поставили перед собою непросту мету: з'ясувати роль і місце релігії в сучасних соціокультурних процесах України та визначити шляхи оптимізації її суспільної функціональності. Це передбачало на основі збору та узагальнення фактів, джерел, здійснити концептуалізацію процесів, які відбуваються в релігійному житті України, виокремити основні тенденції соціокультурних змін, спрогнозувати трансформації, що очікуються найближчим часом в релігійній сфері. Складність виконання сформульованих завдань пов'язана з тим, що перед нами релігія постала як живий організм, який, незважаючи на всю свою традиційність, постійно знаходиться у русі, специфічно реагуючи на зміни, що відбуваються в суспільстві.

Україна увійшла в новий цивілізаційний період свого розвитку, який позначається глибокими трансформаціями в усіх сферах її життєдіяльності, а особливо в соціальній та культурній. Враховуючи зростаючу актуалізацію релігійного чинника в суспільстві, в житті кожного українця, природно очікувати постійного моніторингу тих процесів, що пов'язані із пошуком стратегій різних релігійних інституцій в змінному духовному і соціально-культурному просторі. Різні релігії по-різному орієнтують своїх послідовників щодо суспільних змін. Беручи до уваги свою віросповідну специфіку і зважаючи на соціокультурний контекст, різні релігії по-різному визначають свою роль в соціумі, в соціальному служінні, в національних процесах, у відносинах з державою, в роботі з молоддю, формуванні релігійності людей. Сучасні трансформаційні, навіть кризові умови розвитку людства, формулюють і нові вимоги до релігій, їх духовних провідників, які мають забезпечити мир і суспільну стабільність. Саме необхідність розкриття змісту тих відповідей, які даються релігійними організаціями на виклики часу, спонукала дослідників теми відслідковувати ті зв'язки, що утворюються між релігією і суспільством, державою соціальними групами, релігією і культурою, між релігією й освітою тощо.

Релігієзнавці, які включені до реальних процесів суспільного життя, завжди відслідковують ті зміни, яких зазнає основний об'єкт їхніх зацікавлень - релігія і церква. Те предметне поле, яке визначено як параграфи даного дослідження, - не в змозі охопити всю сукупність проблем, пов'язаних

із трансформаціями в релігійній сфері. Але розкриття проблеми віднайшло своє висвітлення в багатьох статтях, що надруковані були раніше основними виконавцями теми в різних монографіях, збірниках і журналах. Там можна прочитати статті як загальнотеоретичного, так і суто практичного наповнення, зокрема про релігію як невід'ємний компонент соціуму чи постмодерн у контексті історії християнства або про роль релігійних організацій у розвитку громадянського суспільства, про діяльність Всеукраїнської ради церков та релігійних організацій, міжконфесійні відносини України в контексті світових релігійних процесів, про характер нової релігійності в Україні, зміни індивідуальних виявів релігійності українця, трансформації в спільнотному житті сучасних українських віруючих, про релігійне життя України в багатоманітні його виявів тощо. То ж ми подаємо в кінці книги перелік наукових праць, написаних релігієзнавцями України.

До розробки проблеми трансформації релігійних феноменів долучаються наші колеги з інших інституцій, частина матеріалів яких увійшла в це видання. Не висвітленими залишилося багато проблем, наприклад місіонерська діяльність в поліконфесійному просторі України, генеза толерантності в Україні, іноетнічні та інорелігійні впливи на життя українців, проблема формування християнської єдності в суспільстві, ситуація змін в українській релігійній діаспорі, роль релігії у процесах українського національного відродження, мова і релігія, вплив релігійного фактору на теорію і практику українського націоналізму, релігійний чинник в бутті національних меншин, формування української етнонаціональної свідомості в контексті нової парадигми католицького харизматичного руху, існування різних релігій в українському контексті, налагодження діалогу між ними, зокрема християнами та мусульманами, тобто все те, що деформує картину тих трансформацій, з якими зустрілася Україна. Але це стане перспективою для подальшого моніторингу змін в релігійній сфері.

Чи вдалося авторам надати об'єктивну й науково обґрунтовану картину соціокультурних трансформацій в Україні та місця в них релігій – судити читачу, який і сам помічає більшу кількісну і якісну присутність релігії і церкви в українському соціумі; бачить, що релігія поступово виводиться з її колишнього маргінального стану на рівень затребуваних суспільством і окремою людиною структур і явищ, відзначає, що відновлюється моральний модус і організаційне значення релігії в житті і свідомості громадян України, що проявляється в зростанні авторитету релігійних лідерів не тільки в релігійному, але й у світському середовищі. Своєю монографією ми сподіваємося донести українському суспільству, а особливо його владним структурам, інформацію про зміни, які відбуваються в процесі духовного розвитку українців для вчасного урахування їх у державно-церковних і міжконфесійних відносинах, що має спрацювати на захист духовності і національних інтересів українського народу.